

□ **Bugünlərdə Azərbaycanın dövlət müstəqilliyini yenidən bərpa etməsinin 25-ci ili tamam olur. Keçən ərsdə iki dəfə müstəqillik qazanan Azərbaycan qadim və zəngin dövlətçilik ənənələrini davam etdirir. 1918-1920-ci illərdə cəmi 23 ay mövcud olmuş Azərbaycan Cümhuriyyəti Şərqdə ilk demokratik respublika kimi tarixə düşmüşdür. Yetmiş illik Sovet hakimiyyətindən sonra Azərbaycan Respublikası 1991-ci ilin 18 oktyabrında tarixində yenidən suveren dövlət olaraq beynəlxalq münasibətlər sisteminin üzvü olmuşdur. Bir ərsdə iki dəfə suveren dövlət olmaq imkanı qazanan Azərbaycan üçün müstəqillik ən böyük nailiyyət və ən əziz nemətdir.**

Sovet İttifaqının süqutundan sonra yaranmış yeni geosiyasi vəziyyətin sabitləşməsi keçən əsrin son 10 ilində siyasi təlatümlər, qaynar münaqişələr, iqtisadiyyatda tərəddüdlər ilə müşayiət olundu. Bütün postsovet məkanında olduğu kimi, Azərbaycan da müstəqilliyinin bərpasının ilk illərində düşən bu dövrü böyük çətinliklərlə keçdi. Məhz belə bir çətin və mürəkkəb şəraitdən başlanan müstəqil inkişaf yolu hazırda 25-ci ilinə qədəm qoymuşdur. Bu illər ərzində Azərbaycan iqtisadiyyatı iflic vəziyyətə düşmüş ölkədə Cənubi Qafqazın lider dövlətinə gəlib çatmışdır. Enerji təhlükəsizliyi sahəsində etibarlı tərəfdaşa, xarici ölkələrin yardımından asılı olan ölkədən donor dövlətə çevrilmişdir. Beynəlxalq münasibətlər sisteminin adı iştirakçısından BMT-nin Təhlükəsizlik Şurasının qeyri-daimi üzvü (2012-2013-cü illər) səviyyəsinə yüksəlmişdir.

Əsrin dörrdə birində xarici siyasət

XX əsrin sonlarında Varşava Müqaviləsi Təşkilatının və Sovet İttifaqının süqutundan sonra dünya nizamında yeni mənzərə yaranmışdır. Beynəlxalq münasibətlər sistemində bu dövrü əhəmiyyətinə görə yalnız Vestfaliya sülh müqaviləsindən sonra formalaşmış siyasi sistemlə müqayisə etmək olar. Keçən əsrin 90-cı illorinin əvvəllərində baş verən dəyişikliklər yeni dünya nizamının yaranmasını şərtləndirdi. İkiqütblü dünyadan təqəütblü dünyaya keçid ciddi geosiyasi təlatümlərlə müşayiət olunurdu.

Bütün dünyada lokal münaqişə və müharibə ocaqları yaranmağa başlamışdır. Təcrübə göstərir ki, yeni dünya nizamının formalaşma mərhələsində olmasa kiçik münaqişələrin əsas səbəbi idi. Eyni zamanda, böyük güc mərkəzlərinin hərbi-siyasi toqquşmalarının olma-dığı bir dövrdə beynəlxalq hüququn prinsiplərinin nəzərə alınmaması, lokal münaqişələrə isə ədalətli yanaşmanın olmaması yeni dünya nizamı ilə bağlı şübhələrin yaranmasına gətirib çıxardı. Fikrimizcə, bu gün dünyada qaynar nöqtələrin sayının çoxalması, eləcə də artıq çoxqütblü dünyaya doğru keçidin yaranması da keçən əsrin sonlarında yaranmış fürsətin əldən verilməsi ilə əlaqədardır.

Məhz belə bir geosiyasi şərtlər daxilində 18 oktyabr 1991-ci ildə müstəqilliyini elan etmiş Azərbaycan Respublikası xarici siyasət sahəsində 25 ildə kəşməkəşli yol keçmişdir. Müasir dövrdə hər bir dövlətin beynəlxalq münasibətlər sistemində layiqli mövqə tutaraq özünü bərabərhüquqlu tərəfdaş kimi təsdiqləməsi onun çağdaş dünya nizamının reallıqlarına cavab verən xarici siyasət yeritməsindən bilavasitə asılıdır. Müstəqil Azərbaycanın 25 illik həyatında xarici siyasətini 3 mərhələyə bölmək olar. Birinci mərhələ -- müstəqilliyin ilk illərini xarakterizə edən kaos dövrü. İkinci mərhələ 1993-2003-cü illəri əhatə edir. Bu mərhələ qonşu dövlətlərlə kəskinləşən münasibətlərdə sabitləşmə və Azərbaycan xalqının ümummilli lideri Heydər Əliyevin rəhbərliyi altında müstəqil xarici siyasətin baza prinsiplərinin formalaşdırılması dövrüdür. Üçüncü mərhələ isə Azərbaycanı Cənubi Qafqazda lider dövlətə və beynəlxalq münasibətlərdə etibarlı tərəfdaşa çevirən xarici siyasi kursun yüksəliş dövrüdür.

Müstəqilliyin ilk illərində Azərbaycan çox mürəkkəb və çətin dövr yaşayırdı. Bir tərəfdən, Ermənistan torpaqlarımızı işğal edirdi, digər tərəfdən isə keçmiş sistemin çökması ilə əlaqədar iqtisadiyyat iflic vəziyyətinə düşmüş, ölkədə daxili sabitlik pozulmuşdu. Eyni zamanda, beynəlxalq aləmdə Azərbaycanla bağlı həqiqətləri çatdırmaq çətin idi. Yüz ildən artıq bir müddətdə bütün dünyada

mütəşəkkil təşkilatlanmış erməni diasporu və onların əsas havadarları olan erməni lobbisi tərəfindən Azərbaycan qlobal müstəqil informasiya blokadasına alınmışdı. Beynəlxalq aləmdə Azərbaycan haqqında dezinformasiya yayılırdı.

Müstəqilliyin ilk illərində xarici siyasətimiz qarşısında dayanan əsas maneə, bir tərəfdən erməni diasporunun təzyiqi və davam etməkdə olan erməni işğalı idisə, digər tərəfdən həmin dövr hakimiyyətə daxil olan şəxslərin sərişsəz və qeyri-peşəkar fəaliyyəti idi. Həmin vaxt aparılan xarici siyasət kortəbii və sistemsiiz xarakter daşıdığından, Azərbaycanın yerləşdiyi geosiyasi məkanın xüsusiyyətləri nəzərə alınmır, aktual məsələlərə konseptual yanaşılmırdı. Xarici siyasətdə konseptual yanaşmanın olmaması, utopik, reallıqdan kənar hədəflər Azərbaycanın bir sıra ölkələrlə, xüsusən qonşu ölkələrlə münasibətlərinin kəskinləşməsinə səbəb olmuşdu. Nəticədə Azərbaycan beynəlxalq aləmdə təcrübəli olmuş, əksər qonşu dövlətlərlə münasibətləri kəskinləşmiş, erməni lobbisinin səyləri hesabına isə dünya informasiya məkanında blokadaya alınmışdı. Buna görə müstəqil Azərbaycanın xarici siyasətində birinci mərhələni itirilmiş illər hesab etmək olar.

Xarici siyasətin əsas prinsip və istiqamətlərinin formalaşma mərhələsi

Azərbaycan Respublikasının müasir xarici siyasət strategiyasının fundamental prinsip və istiqamətlərinin formalaşdırılması ulu öndər Heydər Əliyevin 1993-cü ildə hakimiyyətə qayıdışı ilə başlamışdır. Heydər Əliyevin təməlini qoyduğu xarici siyasət strategiyası müstəqil Azərbaycanın qurtuluşuna, ərazi bütövlüyünün bərpasına və gələcək inkişaf strategiyasının müəyyənləşdirilməsinə yönəlmişdir. Aparılan xarici siyasət ölkəmizin beynəlxalq aləmdə mövqeyini tamamilə dəyişdi. İlk mərhələdə Azərbaycanın beynəlxalq müstəqil təcrübə vəziyyətindən çıxarılması, tarazlaşdırılmış xarici siyasət xəttinin yürüdülməsi, dünya iqtisadiyyatına inteqrasiya, iqtisadi potensialın ölkənin xarici siyasət mövqelərinin gücləndirilməsinə yönəldilməsi, dünya azərbaycanlıların təşkilatlanıb mütəşəkkil fəaliyyət göstərməsi, sonrakı mərhələdə isə regionun iqtisadi mərkəzinə çevrilməsi bu strategiyanın konseptual əsaslarını təşkil edirdi.

Balanslaşdırılmış xarici siyasət, çoxvektorlu əməkdaşlıq, bərabərhüquqlu münasibətlər, etibarlı tərəfdaşlıq və milli maraqlar əsasında müstəqil siyasət prinsiplərinə söykənən pragmatik siyasi kurs Heydər Əliyev düşasının müstəqil dövlətçiliyimizin xarici siyasət konsepsiyasına gətirdiyi amillərdir. Yerləşdiyi regionun unikalığı nəzərə alınrsa, Azərbaycan çoxvektorlu və tarazlaşdırılmış müstəqil xarici siyasət həyata keçirir. Məhz bu prinsiplər xarici siyasətin şərti olaraq ikinci adlandırdığımız mərhələsində formalaşmışdır və bu gün də aparılan xarici siyasət həmin prinsiplərə söykənir. İkinci mərhələdə Azərbaycan strateji seçim etdi və bu seçim in davamlı, ardıcıl olması ölkəmizin hazırkı uğurlarının əsas səbəbidir.

Azərbaycan Respublikasının xarici siyasətində milli maraqlar əsasında müstəqil siyasət kursu məhək daşı rolunu oynayır. Qloballaşma prosesinin bu qədar dərində inkişaf etdiyi müasir dünyada müstəqil xarici siyasət həyata keçirən dövlətlərin sayı heç də çox deyil. Digər tərəfdən isə ölkəmizin yerləşdiyi regionun geosiyasi əhəmiyyəti bu seçimi daha da çətinləşdirir. Qafqaz regionu tarix boyu daim geosiyasi cəhətdən olduqca həssas, əbdi mübarizələr meydanı olmuşdur. Müxtəlif sivilizasiyaların, mədəniyyətlərin, dinlərin təmsilçilərinin bu regionda

uzun əsrlər boyu mövcud olması da siyasi proseslərə öz təsirini göstərmişdir. Klassik geosiyasi nəzəriyyənin nümayəndələrindən Karl Haushofer coğrafi mövqə amilindən istifadə etməklə Qafqazı Bosfora, Cəbəllütariqə, Süveyş kanalına zonasına bərabər tutula biləcək tarixi qarşıdurma zonalarından biri hesab edirdi.

Qlobal və regional güc mərkəzləri daim Qafqazı öz təsir dairələrində saxlamaq istəmişlər. Tarixən Avrasiyanın böyük dövlətlərinin Qafqaza nəzarət uğrunda mübarizəsi daxili birləşdirici qüvvənin olmadığı regionda etnik və dini müxtəliflik şəraitində cərəyan etmişdir. Buna görə də geosiyasi cəhətdən bu qədar həssas regionda milli maraqlara söykənən müstəqil və balanslaşdırılmış

Azərbaycanın xarici siyasəti müstəqilliyin bərpasının 25 ilində

siyasət yeritmək olduqca çətindir. Cənub Qafqazda mövcud olan 3 respublikanın xarici siyasi kursunda da bu özünü göstərir. Bütün strateji obyektləri xaricilərin əlində olan, yalnız havadarlarının siyasi xəttini yerinə yetirən Ermənistan regionda forpost ölkədir. Gürcüstan isə xarici siyasət kursunda ifrat dərəcədə bir qütbə meyilli olduğu üçün və eləcə də ölkənin xarici siyasət oriyentirinin ardıcıl olmaması ilə əlaqədar problemlərlə qarşılaşır. Məhz müstəqil və balanslaşdırılmış xarici siyasət kursu Azərbaycanı Qafqazda geosiyasi çəkinmə görə fərqləndirir.

Azərbaycanın müstəqil xarici siyasəti ilk növbədə onun bütün ölkələrlə bərabərhüquqlu münasibətlər qurmasına söykənir. Azərbaycan heç bir hərbi-siyasi blokda iştirak etmir və bütün ölkələrlə bərabər hüquqlarla, qarşılıqlı faydalı əməkdaşlıq edir. Heç bir dövlət Azərbaycanla təzyiqləndirilə danışa bilməz. Xarici tərəfdaşlarla əməkdaşlıq yalnız qarşılıqlı olduğu halda mümkündür. İkinci mərhələdə formalaşan bu istiqamət Azərbaycanın xarici siyasətində mühüm elementdir.

Azərbaycanın xarici siyasətində digər mühüm prinsip ölkəmizin beynəlxalq aləmdə qazandığı etibarlı tərəfdaş statusudur. Əlbəttə ki, etibarlı tərəfdaş olmaq üçün ilk növbədə güclü siyasi lider və ölkənin iqtisadi potensialından səmərəli istifadə olunması mühüm şərtidir. Hər bir xalqın tarixdəki yeri və rolu hansısa mürəkkəb siyasi şəraitdə məsuliyyəti üzərinə götürərək onun taleyində misilsiz rol oynamış, mütərəqqi ideyaları, qeyri-adi idarəçilik keyfiyyətləri ilə müdrikcasinə və uzaqgörənliklə sabit dövlətçilik ənənələri formalaşdırmış dahi şəxsiyyətin fəvqəladə missiyası ilə şərtlənir. Ruslar üçün bu şəxsiyyət Rusiya dövlətinin müasir dövlətçilik ənənələrini təmin etmiş I Pyotr, amerikalılar üçün Corc Vaşinqton, ingilislər üçün Uinston Çörçill, fransızlar üçün Şarl de Qoll, almanlar üçün Otto fon Bismark, çinlilər üçün Mao Tsze Dun, türklər üçün Mustafa Kamal Atatürkdürsə, azərbaycanlılar üçün Heydər Əliyevdir! (*Novruz Məmmədov. Xarici siyasətin Azərbaycan modeli. Bakı, 2012, səh. 7*)

Bu mənada 1993-cü ildən başlayaraq Heydər Əliyevin siyasi liderliyində Azərbaycana beynəlxalq aləmdə artan maraq və enerji sahəsində həyata keçirilən böyük layihələr ölkəmiz, ilk növbədə regionda, sonra isə daha geniş coğrafiyada etibarlı tərəfdaşa çevirmişdir. Ümummillə lider Heydər Əliyevin formalaşdırdığı və bu gün Prezident İlham Əliyevin daha da təkmilləşdirdiyi enerji siyasəti ölkənin milli maraqlarının təmin olunmasına yönəlmişdir. Bu siyasət Azərbaycan regional və qlobal iqtisadi layihələrin aparıcı iştirakçılarında birinə çevrilməsinə imkan yaratmışdır. Hazırda Azərbaycan enerji sahəsində etibarlı tərəfdaşdır və Avropa ölkələrinin enerji təhlükəsizliyinin təmin olunmasında mühüm rol oynayır.

Beləliklə ikinci mərhələ adlandırdığımız 1993-2003-cü illərdə Azərbaycanın xarici siyasətində bütün qeyd olunan baza prinsiplər formalaşmışdır. Üçüncü minillikdə isə artıq Azərbaycan beynəlxalq aləmdə milli maraqlara söykənən

müstəqil siyasət yeridən, bütün ölkə və təşkilatlarla bərabər hüquqlarla əməkdaşlıq edən, çoxvektorlu və şəxələndirilmiş xarici siyasət həyata keçirən etibarlı tərəfdaş kimi tanınır.

Xarici siyasətdə yeni üföqlər

2003-cü ildən sonra başlanan üçüncü mərhələdə Prezident İlham Əliyev xarici siyasətdə artıq formalaşmış ənənələri davam etdirərək Azərbaycanın mövqeyini beynəlxalq müstəqil daha da möhkəmləndirmiş və yeni bir səviyyəyə yüksəltmişdir. Yeni minillikdə Azərbaycan qlobal siyasi səhnədə adı iştirakçı deyil, regional əhəmiyyətli layihələrin təşəbbüskarı və iştirakçısı,

beynəlxalq aləmdə nüfuzu ilə seçilən ölkəyə çevrilmişdir.

Bu mərhələdə Azərbaycan milli maraqlara söykənən müstəqil siyasi kursuna sadiq qalaraq böyük layihələrə müəlliflik edir, ikitərəfli və çoxtərəfli əsasda bərabərhüquqlu əməkdaşlığı davam etdirir, beynəlxalq səviyyədə erməni diasporunun təzyiqlərinə lazımcına cavab verir və ölkəmizlə bağlı həqiqətləri dünyaya çatdırmaqla yanaşı, beynəlxalq platformalarda Azərbaycanı tam dəstək verən Pakistanla da strateji tərəfdaşlıq münasibətlərində qarşılıqlı faydalı əməkdaşlığa yönəlmişdir. Eyni zamanda, bu mərhələdə Azərbaycan Qoşulmama Hərəkatına üzv olmaqla (2011-ci ildə) öz müstəqil xarici siyasi kursunu bəyan etmişdir.

Bərabərhüquqlu tərəfdaşlıq prinsipinə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyev Nazirlər Kabinetinin 9 ayın yekunlarına dair iclasında bir daha aydınlıq gətirmişdir: "Biz öz yolumuzla gedirik və Avropa ilə çox sıx əlaqələr qura bilmişik. Əməkdaşlıq bağlı bizim heç bir problemimiz yoxdur. Biz bu əməkdaşlığa meyilliyik.

Heç şübhəsiz, müstəqilliyin 25 ili ərzində beynəlxalq aləmdə əldə etdiyimiz ən böyük nailiyyətlərdən biri Azərbaycanın dünyanın 155 ölkəsinin dəstəyi ilə Şərqi Avropa qrupundan 2012-2013-cü illər üçün BMT Təhlükəsizlik Şurasına qeyri-daimi üzv seçilməsidir. Seçkilər zamanı Azərbaycanla yanaşı, Ermənistan, Sloveniya və Macarıstanın da namizədliyi irəli sürülmüşdür. Ermənistan ilkin mərhələdə məhz Azərbaycanın artan nüfuzundan qorxaraq, öz namizədliyini geri götürmüşdür. Bu, müstəqilliyin ilk illərində beynəlxalq müstəqil erməni diasporunun informasiya blokadasında olan Azərbaycanın artıq bu maneələri aşdığını göstərdi. Sonrakı mərhələdə isə Azərbaycanın strateji tərəfdaşlarla üçtərəfli regional əməkdaşlıq formatı əlavə etmişdir. Etiraf etmək lazımdır ki, regionda mövcud olan bir sıra tendensiyalar nəzərə alınmasa, bu üçtərəfli əməkdaşlıq formatının reallaşdırılması böyük çəviklik tələb edirdi. Azərbaycan regional müstəqil bir neçə üçtərəfli formatın təşəbbüskarıdır. Azərbaycan-İran-Türkiyə, Azərbaycan-Gürcüstan-Türkiyə, Azərbaycan-Türkiyə-Türkmənistan və Azərbaycan-Rusiya-İran formatları regional məsələlərin müzakirəsi, əməkdaşlıq əlaqələrinin inkişafı baxımından əhəmiyyətli təşəbbüslərdir. Bu, eyni zamanda, Azərbaycanın təacəvüzkar Ermənistanı çıxmaq şərti bütün qonşuları ilə qarşılıqlı faydalı münasibətlərə verdiyi əhəmiyyəti göstərir.

xarici siyasəti

Yeni mərhələdə Azərbaycan Respublikasının xarici siyasətində üstünlük verdiyi istiqamətlərdən biri də strateji tərəfdaşlarla əməkdaşlığın hertərəfli inkişafıdır. Müstəqillik illəri ərzində Azərbaycan 17 dövlətə strateji tərəfdaşlıq haqqında müqavilə imzalamışdır. Bu dövlətlər arasında Azərbaycanın ənənəvi tərəfdaşları ilə yanaşı, yeni ölkələr də var. Belə ki, strateji tərəfdaşlardan 9-u Avropa ölkəsidir (Litva, Polşa, Rumıniya, Xorvatiya, İtaliya, Macarıstan, Bolqarıstan, Çex Respublikası, Serbiya). Digərləri isə Azərbaycanın dərin tarixi köklərlə bağlı olduğu türkdillil ölkələr (Türkiyə, Qazaxıstan, Özbəkistan), eləcə də postsovet məkanından ənənəvi tərəfdaşlarıdır (Rusiya, Ukrayna, Gürcüstan, Moldova). Bundan başqa, bütün beynəlxalq platformalarda Azərbaycana tam dəstək verən Pakistanla da strateji tərəfdaşlıq münasibətlərində qarşılıqlı faydalı əməkdaşlıq münasibətlərində qarşılıqlı faydalı əməkdaşlığa yönəlmişdir.

Strateji tərəfdaşlarımız arasında türkdillil ölkələrlə münasibətlərimiz xüsusi əhəmiyyətə kəsb edir. Bu ölkələrlə münasibətlərimizi yüksək siyasi, iqtisadi əməkdaşlıqdan əlavə, ortaq soykək, dil, din, tarix, mədəniyyət, dəyərlər müəyyən edir. Azərbaycanla Türkiyə arasında münasibətlər "bir millət-iki dövlət" devisi ilə xarakterizə olunur. Dünyada bu qədar yaxın olan və ortaq xarici siyasət aparın ikinci bir nümunə göstərmək mümkün deyil.

Azərbaycan tərəfdaşları və qonşuları ilə münasibətlərdə öz etibarlılığını daim göstərmişdir. Gürcüstan enerji böhranı ilə qarşılaşarkən, Türkiyə Azərbaycanla birgə enerji dəhlizi yaradarkən, ABŞ beynəlxalq antiterror əməliyyatları zamanı, Rusiya və İran onlara qarşı sanksiyalar təbiiq edildikən hər zaman Azərbaycanı etibarının şahidi olmuşlar. Bütün bunlar Azərbaycanı BMT Təhlükəsizlik Şurasının qeyri-daimi üzvlüyünə aparın yolda mühüm addımlar olmuşdur. Həm İslam Əməkdaşlıq Təşkilatının, həm də Avropa Şurasının üzvü kimi unikal bir mövqeyə malik Azərbaycan Təhlükəsizlik Şurasında qlobal problemlərin birgə sayılma həllini, beynəlxalq hüququn aliliyini, ədalətli yaşama prinsipini müdafiə etmişdir.

Əlbəttə ki, Azərbaycanın etibarlı tərəfdaş statusu qazanmasında aparılan enerji siyasəti mühüm yer tutur. Üçüncü minilliyin ilk onilliyində Azərbaycan böyük enerji infrastrukturunu yaratmışdır. 2006-cı ildə istifadəyə verilməli Bakı-Tbilisi-Ceyhan neft kəməri Azərbaycanın neftinin dünya bazarlarına çıxarılması ilə yanaşı, yeni dəhlizin açılması baxımından da tarixi bir layihə idi. Bu layihə nöinki bölgənin, eyni zamanda, qitənin də enerji infrastrukturunda ciddi yenilik olmuşdur.

Azərbaycanın enerji siyasəti ölkənin beynəlxalq aləmdə mövqeyinin güclənməsinə təsir göstərməklə yanaşı, təbii ki, ölkə iqtisadiyyatının da dayanıqlılığına səbəb olmuşdur. İqtisadi cəhətdən güclü Azərbaycan isə regional mərkəzə çevrilmiş, Aralıq və Qara dəniz bölgəsində iqtisadi təsir imkanlarına yiyələnmişdir. İndi Türkiyə, Gürcüstan, Rumıniya və Ukraynada Azərbaycan sərmayəsi mühüm faktora çevrilmişdir. Digər tərəfdən, Azərbaycan tranzit ölkəyə və nəqliyyat qovşağına çevrilməkdədir. Mərkəzi

Asiya ölkələrinin Avropaya mümkün tranzit marşrutlarından biri Azərbaycan üzərindəndir. Azərbaycanın həlledici rol oynadığı Bakı-Tbilisi-Qars dəmir yolu, Şimal-Cənub beynəlxalq nəqliyyat dəhlizi ayrı-ayrı regionlar arasında əlaqə yaratmaqla, beynəlxalq iqtisadi əməkdaşlığa güclü təkan verəcəkdir. Beləliklə də, Azərbaycanın xarici siyasətində iqtisadi diplomatiya ən mühüm istiqamətlərdən biridir.

Yeni mərhələdə Azərbaycanın xarici siyasətini əks etdirən mühüm məqamlardan biri də bu siyasətdə multikulturalizm prinsiplərinin əks olunmasıdır. Əslində, Azərbaycanda multikulturalizm ölkədəxili ictimai mühtəbi əks etdirir və min illərdə davam edən həyat tərzidir. Multikultural dəyərlərin Azərbaycanın xarici siyasətində əksi isə "Multikulturalizmin Azərbaycan modeli"nin dünyəvi təzahürüdür. Bütün bunlar müstəqilliyin bərpasından keçən 25 ildə Azərbaycanın artıq dünya miqyasında öz həqiqətlərini çatdırmağa nail olduğunu göstərir.

Dağlıq Qarabağ münaqişəsi ilə bağlı beynəlxalq hüquq Azərbaycan tərəfindəndir. Dünya birliyi və bütün beynəlxalq təşkilatlar Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü dəstəkləyirlər. Bununla bağlı çoxsaylı sənədlər qəbul edilmişdir. Lakin beynəlxalq münasibətlər sistemində ədalətli yanaşmanın olmaması münaqişənin həllinə mane olur. Hazırda dünya nizamı beynəlxalq hüquq əsasında deyil, güc mərkəzlərinin istəyi ilə idarə olunur. Görünən odur ki, Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin həllində qlobal güc mərkəzləri tərəfindən ikili standartlar təbiiq olunur və Azərbaycanın müəssəlman, Ermənistanın isə xristian olması öz həlledici təsirini göstərir. Bu baxımdan qiymətləndirdikdə, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin dünyada artmaqda olan islamofob meyillorin axarında geosiyasi toqquşma xətti da hesab etmək olar.

Münaqişənin həllinin yubanması isə müasir beynəlxalq hüququn işlək mexanizminin olmamasından, eləcə də qlobal güclərin geosiyasi maraqlarının ziddiyyətindən qaynaqlanır.

Dağlıq Qarabağ – "dondurulmuş" yox, "qaynar" münaqişə

Azərbaycanın müstəqillik illərində qarşılaşdığı ən böyük problem Ermənistan – Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsidir. Beynəlxalq aləmdə respublikamızın qarşısında dayanan ən əsas məqsəd ərazi bütövlüyünün bərpasıdır. 20 ildən artıqdır ki, Azərbaycanın tarixi torpaqları olan Dağlıq Qarabağ və onun ətrafındakı 7 rayon Ermənistanın işğalı altındadır.

Minsk qrupunun vasitəçiliyi ilə aparılan danışıqlarda bu günə qədər irəliləyiş əldə edilməyib. Ermənistan münaqişənin həllində maraqlı deyil və onun dondurulmuş halda qalmasına çalışır. Belə görünür ki, irimiqyaslı müharibənin ol- maması Ermənistanı və vasitəçiləri qəna edir. Lakin bu ilin aprel ayında erməni silahlı qüvvələrinin təxribatı nəticəsində qonşuların təmas xəttində çoxsaylı insan itkiləri ilə müşahidə olunan, ağır hərbi texnikanın da calb olunduğu gərginlik bir daha göstərdi ki, münaqişə dondurulmuş deyil və hər an əlverişli

bilər. Məhz bu hadisədən sonra hamsədrilər aktivlik göstərməyə başladılar və dünya ictimaiyyətinin də münaqişəyə diqqəti artdı.

Müstəqilliyin ilk illərində Azərbaycanın xarici siyasətində duran ən mühüm vəzifə ölkəmiz haqqında həqiqətlərin dünyə birliyinə çatdırılması, erməni yalanlarının ifşa edilməsi olmuşdur. Azərbaycan Respublikasının diplomatik xidmət orqanlarının müşavirəsi zamanı Xocalı soyqırımının dünyə miqyasında tanidilməsi vacib vəzifə kimi qarşıya qoyulmuşdur. Keçən dövr ərzində 13 ölkənin parlamentində (2012-ci ildə Meksika, Pakistan, Kolumbiya, 2013-cü ildə Çex Respublikası, Bosniya və Herseqovina, Peru, Rumıniya, Panama, İordaniya, 2014-cü ildə Sudan və Honduras, 2015-ci ildə Qvatemala, 2016-cı ildə Sloveniya Milli Şurasında), ABŞ-in 19 ştatında və İslam Əməkdaşlıq Təşkilatında (2012-ci ildə) Xocalı soyqırımı rəsmi olaraq tanınmışdır. Bütün bunlar müstəqilliyin bərpasından keçən 25 ildə Azərbaycanın artıq dünya miqyasında öz həqiqətlərini çatdırmağa nail olduğunu göstərir.

Dağlıq Qarabağ münaqişəsi ilə bağlı beynəlxalq hüquq Azərbaycan tərəfindəndir. Dünya birliyi və bütün beynəlxalq təşkilatlar Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü dəstəkləyirlər. Bununla bağlı çoxsaylı sənədlər qəbul edilmişdir. Lakin beynəlxalq münasibətlər sistemində ədalətli yanaşmanın olmaması münaqişənin həllinə mane olur. Hazırda dünya nizamı beynəlxalq hüquq əsasında deyil, güc mərkəzlərinin istəyi ilə idarə olunur. Görünən odur ki, Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin həllində qlobal güc mərkəzləri tərəfindən ikili standartlar təbiiq olunur və Azərbaycanın müəssəlman, Ermənistanın isə xristian olması öz həlledici təsirini göstərir. Bu baxımdan qiymətləndirdikdə, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin dünyada artmaqda olan islamofob meyillorin axarında geosiyasi toqquşma xətti da hesab etmək olar.

Münaqişənin həllinin yubanması isə müasir beynəlxalq hüququn işlək mexanizminin olmamasından, eləcə də qlobal güclərin geosiyasi maraqlarının ziddiyyətindən qaynaqlanır.

Müstəqilliyin bərpasının 25-ci ili tamam olan Azərbaycan Respublikası əsrin dörrdə biri ərzində beynəlxalq münasibətlər sistemində özünə layiqli yer tutmuşdur.

Hazırda 177 ölkə ilə diplomatik münasibətlər qurmuş Azərbaycan xarici ölkələrdə və beynəlxalq təşkilatlar yanında 91 diplomatik missiya təsis etmişdir. Eyni zamanda, bu gün Bakıda 62 ölkənin diplomatik missiyası fəaliyyət göstərir.

Mürəkkəb geosiyasi regionda yerləşməsinə və çətin inkişaf yolu keçməsinə baxmayaraq, bu illər ərzində Azərbaycan milli maraqlara söykənən müstəqil və balanslaşdırılmış xarici siyasət həyata keçirməyə nail olmuşdur. Bütün tərəflərə bərabər hüquqlarla qarşılıqlı faydalı əməkdaşlıq edən respublikamız region əhəmiyyətli layihələrin təşəbbüskarına və etibarlı tərəfdaşa çevrilmişdir.

Ərəstü HƏBİBƏYLİ, Azərbaycan Respublikası Prezidenti Administrasiyasının xarici əlaqələr şöbəsi müdirinin müavini, iqtisadiyyat üzrə fəlsəfə doktoru